

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Viitteenne 30.4.2020 VN/1985/2020-OKM-1

Asia: Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Pyydettyinä lausuntona Celia vastaa seuraavaa.

Hallituksen esityksen keskeisenä tavoitteena on nostaa koulutus- ja osaamistasoa sekä varmistaa jokaiselle mahdollisuus toisen asteen tutkinnon suorittamiseen. Toisen asteen tutkinnon suorittaminen edistää henkilön työllistymistä ja yhteiskuntaan osallistumista, joten esityksen tavoitteena on osaltaan tukea myös työllisyysasteen nostamista.

Hallituksen esityksen nykytilan arviointi -luvussa nostetaan hyvin esiin erityisryhmien ja erityistä tukea tarvitsevien tilanne. Tekstissä todetaan, että siirtyminen toisen asteen opintoihin on erityisryhmien ja erityistä tukea tarvitsevien joukossa epävarmempaa kuin muiden oppilaiden kohdalla. Tekstissä todetaan myös, että vuosittain 700 nuorta, jotka muuten jäisivät toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle, olisi mahdollista saada koulutuksen piiriin. – Merkittävällä osalla näistä nuorista voi olla vaikeuksia oppimisessa tai lukemisessa. Esityksessä mainitaan myös heikot lukijat ja vammaiset opiskelijat, mutta esitys ei sisällä pohdintaa siitä, mitä juuri he tarvitsisivat pysyäksään oppimisessa mukana.

Koska uudistuksen tavoitteena on, että ”jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen”, tulee myös oppimateriaalien osuutta osana pedagogisia

ratkaisuja nostaa vahvemmin esiin. Oppimateriaalien saavutettavuudella on keskeinen merkitys.

Hankittavien oppimateriaalien on oltava hankintalain nojalla saavutettavia

Jotta jokainen peruskoulunsa päättävä nuori saa toisen asteen koulutuksen suoritettua, on uudistuksessa kiinnitettävä huomiota siihen, että kaikki tarjolla olevat oppimateriaalit sekä niihin liittyvät alustat ja palvelut ovat kaikkien saavutettavissa. Digitaalisissa julkaisuissa on varmistettava teknisen saavutettavuuden lisäksi myös äänen, tekstin ja kuvien synkronointi toimivaksi kokonaisuudeksi sekä tekstin ymmärtämistä edistävä kognitiivinen saavutettavuus.

Yleinen saavutettavuuden tärkeyden painottaminen ei kuitenkaan riitä, vaan tieto ja ohjaus tästä on saatava mukaan hankintaprosessiin. Toisen asteen muuttuessa maksuttomaksi kunnat, kuntayhtymät ja oppilaitokset ryhtyvät kilpailuttamaan hankittavia oppimateriaaleja ja oppimisalustoja, jolloin jokaisella toimijalla tulee olla riittävät tiedot ja motivaatio kiinnittää huomiota saavutettavuuteen ja tarvittaviin apuvälineisiin.

Esteettömyysdirektiivi EU 2019/882 (17.4.2019) tuo saavutettavuussäätelyn piiriin esimerkiksi sähköiset kirjat ja niiden lukemiseen käytetyt laitteet ja ohjelmistot. Tämä muutos kuitenkin vasta siintää tulevaisuudessa: direktiiviä sovelletaan tuotteisiin ja palveluihin, jotka saatetaan markkinoille 28.6.2025 jälkeen. Direktiivi ei mitenkään ehdi tukemaan uudistusta, joten ohjauksen merkitys hankinnoissa korostuu.

Hankintalain 71 §:n mukaan säädetään, että hankinnan kohteen vaatimuksissa on lähtökohtaisesti huomioitava kaikkien, myös vammaisten, käyttäjien vaatimukset täyttävä suunnittelu. Hankintalain 93 §:ssä puolestaan mainitaan esteettömyys mahdollisena laatuvertailutekijänä. Celian kokemuksen mukaan saavutettavuutta harvoin huomioidaan riittävästi julkisissa hankinnoissa esimerkiksi oppilaitoksissa ja kunnissa. Siksi on erityisen tärkeää ohjata kuntia ja oppilaitoksia noudattamaan hankintalakia ja edellyttämään saavutettavuutta hankittavilta oppimisalustoilta ja oppimateriaaleilta. Muussa tapauksessa vammaisten ja erilaisten oppijoiden osuus

toisen asteen opintojen suorittaneissa ei parane ja sitä kautta osa uudistuksen tavoitteista vaarantuu.

Celian resurssit tuottaa saavutettavaa oppimateriaalia vähäiset

Oppivelvollisuuden noston ja maksuttoman toisen asteen vaikutukset näkyisivät oletettavasti Celian toiminnassa nopealla aikataululla, eikä Celiassa nykyisillä resursseilla ole mahdollista reagoida muutokseen. Celian yhtenä tehtävänä on muokata kustantajien julkaisemia oppimateriaaleja saavutettavaan muotoon (mm. ääni- ja pistekirjoiksi) koululaisille ja opiskelijoille, joilla on lukemiseste. Todennäköisesti uudistuksen voimaantultua Celialle esitettäisiin kasvava määrä pyyntöjä tuottaa saavutettavaa oppimateriaalia.

Kustantajat toki tarjoavat saavutettavaa äänioppimateriaalia enenevässä määrin peruskouluihin, mutta hyvin vaihtelevasti toiselle asteelle, etenkin ammatillisen opetuksen tarkoituksiin. Vielä vähemmän tarjolla on ruotsinkielistä materiaalia.

Ei myöskään ole tarkoituksenmukaista, että Celia itse lisää saavutettavan oppimateriaalin tuottoaan, vaan viimekädessä tavoitteena tulee olla, että kustantajia ja palveluntuottajia kannustetaan itse tuottamaan saavutettavaa digitaalista aineistoa ja palveluita. Myös opettajien ja koulutuksen järjestäjien tuottamien oppimateriaalien tulisi olla saavutettavia. Näiden linjausten toteuttamiseen Celia voisi antaa asiantuntijapanostustaan yhdessä opetussektorin kanssa, jos työ Celialle resursoidaan.

Lausunnon keskeinen sisältö

Celian näkemyksen mukaan oppivelvollisuuden laajentaminen ja maksuton toinen aste eivät ole riittäviä keinoja työllisyyden nostoon tai kaikkien toisen asteen koulutuksen turvaamiseen. Sen sijaan resursseja tulisi kohdentaa niille, jotka ovat suurimmassa putoamisvaarassa. Oppimateriaalien saavutettavuutta tulee edellyttää koulutuksen järjestäjiltä ja resursseja ohjata siihen, että kaikki opiskelijat saavat tarvitsemansa saavutettavat materiaalit. Esityksessä todetaan, että julkisen

talouden suunnitelmassa on varauduttu maksuttoman toisen asteen laajentamisen kustannuksiin. Celian tehtävänä on varmistaa yhdenvertaisuus lukemisessa ja oppimisessa. Nykyisten resurssiemme puitteissa emme kuitenkaan pysty riittävästi tukemaan oppimateriaalien tuottajia emmekä tuottamaan kaikkea toisella asteella tarvittavaa oppimateriaalia saavutettavaan muotoon, ellei osaa uudistukseen suunnatuista resursseista kohdenneta myös Celian toimintaan. Näin toimimalla uudistuksen tavoite toisen asteen koulutuksen turvaamisesta kaikilla toteutuisi paremmin.

Lisätietoja asiasta antaa kirjastonjohtaja Marketta Ryömä (puh. 0295 333 097) ja asiakkuusjohtaja Minna von Zansen (puh. 0295 333 105).

Kunnioitavasti

Marketta Ryömä
Kirjastonjohtaja